

## Az Almási Kőlikon Gyergyóig lehet búni

*Székelyföld talán leghíresebb és a történelmi Magyarország egyik legkorábban megkutatott és felmért barlangja a Homoródalmás határában nyíló Orbán Balázs-barlang. A korábbi nevén Kőliknak vagy egyszerűen csak almási barlangnak nevezett járatot 1835-ben mérte fel nagykedei Fekete István s eredményeit egy kis füzetben ismertette, melynek mellékleteként jelent meg a cikkünkben közölt térkép.*



Hazánkban a barlangok tudományos felmérése a XVIII. század elejéig nyúlik vissza. A korai munkák közül a jelentősebbek a deményfalvi Sárkány-barlang 1719-es, a Kazán-szorosban található Veteráni-barlang 1788-as és az aggteleki Baradla-barlang 1794-es térképi feldolgozása. A sorban ezután következik a homoródalmási barlang felmérése, amely nagykedei *Fekete István* nevéhez fűződik.

Fekete István 1814–1830 között Csíkszék, majd később Udvarhelyszék földmérője volt. Ott hallotta, hogy „*az Almási Kőlikon Gyergyóig lehet búni*”. Ez annyira felkeltette az érdeklődését, hogy 1835-ben meglátogatta a barlangot. A térkép jobb alsó sarkában található megjegyzéséből tudjuk, hogy 1835 szeptemberében szállt ki a Vargyas-patak szurdokába és mérte fel, majd szerkesztette meg *Az Almás-kőlik nevű földalatti nagy Üregnek, Erdély Nagy Fejedelemségben, Nemes Udvarhely Széken a Homoród-Almás nevű falu határán az allyrajzzát: „Felmértem és rajzoltam Szly Udvarhelyt 1835-ben Sz. Mihály hava 25-én.”*

A földmérő *Szöts Péter* barlangi vezető segítségével jutott el a barlangba, ahol táborot vertek. A felmérés során a főjáratokat számokkal, a mellékjáratokat betűkkel jelölte meg, fekete színnel, szénporból készített festékekkel. Ezeknek a jelzéseknek egy része még ma is látható a bar-



*A szurdok a barlangbejáráttal*

nyeit. Például 1-től 16-ig számozta a „fő fő üregek”-et, a bejáratnál található „a” betű pedig „A Napra kijáró nagy Üreg”-et jelzi.

Ez a pontosság munkaszeretetének és a barlangok iránti szenvedélyének köszönhető. Ez utóbbiról olvashatunk Jókai Mór 1853-ban megjelent cikkében, amelyben egy erdélyi utazásáról számolt be. Ennek során az almási barlangot is felkereste és a túra vezetőjéül Fekete Istvánt kérte fel. Jókai így jellemezte az akkor már igen öreg mérnököt: *„Vezetőül a szék hajdani mérnöke sziveskedett ajánlkozni, egy genialis különcz, ki a legna-gyobb tudományos képzettség mellett a legvégsőbb szegénységben él és az a csodálatos, hogy neki e szegénység jól esik, s hozzá hű akar maradni, soha meghívást úri asztalhoz el nem fogad, nincs ékesen szólás, mely őt rábírhasssa, hogy ételben, italban részt vegyen, a szobában nem lehet rávenni, hogy leüljön, s ha az utcán megszólítják, leveszi a kalapját, úgy kíséri a megszólított és semmi könyörgésre fel nem teszi a kalapját, - és mind ez mily éles gúny a világra a tudományosságtól!*

*Útközben alig birtuk rávenni, hogy a szekérre felüljön, erővel gyalog akart jönni, pedig öreg már és összeroskadt. Egyszer már annyira elhagyta a világ, hogy a budvári romok üregeiben éjszakázott, de azért nem kért és nem panaszkodott soha. Csupán egy szenvedélye van, és ez a barlang. Ez volt életének legkedvencebb foglalatossága, ennek üregeit járta, bútta, fürkészte untalan, több hetekig ellakott benne, csigákon, köteleken eregetve le magát a mély, ismeretlen nyílásokba, mikbe emberi szem soha le nem hatolt, s annyira ismerős annak minden kövével, hogy fáklya nélkül végig tudna benne járni.”*

Orbán Balázs több mint harminc évvel később megjelent, *A Székelyföld leírása* című könyvében közölte a Fekete által készített barlangtérkép módosított, egyszerűsített változatát és így írt munkájáról: *„...Fekete mérnök pontos felmérése szerint ezen észak-kelet irányú hegyüreg*

lang falain. Ha figyelembe vesszük, hogy majd’ 200 éve milyen felszerelés állt rendelkezésére, megállapíthatjuk, hogy nagyon pontosan és részletesen mérte fel a barlang üregeit és figyelte meg élővilágát. Kutatásának eredményeit, a barlang pontos leírását, a *„betses és nemes kőgyöngyöket”*, a barlang méreteit, képződményeit, valamint a barlang lakóit, a mókusokat, medvét, denevéreket, a barlangban talált *„nemes kő szemeket”* (kvarc, topáz, rubin) egy 16 oldalas kis füzetecskében jelentette meg *Az ujj bescses kovács és nemes kő-bányával ritkított Almási Nagy barlang. Leg újabban felvette nagy kedei Fekete István nemes Udvarhelyszék földmérője* címen, Kolozsvárott, 1836-ban.

E kis füzet mellékleteként született meg a barlang igen részletes térképe is, melynek méretarányát *„bét-si öles mérték”*-ben adta meg, *„mellyben egy coll 10 öleket téssen”*. Térképén számokkal és betűkkel jelezte a barlang kisebb-nagyobb üregeit, képződmé-



*A főbejáratától nyíló szélesebb folyosó (Lerner János felvételei)*

400 öl hosszúsággal bír. Fekete ki több időt töltött itten e barlang tüzetesebb tanulmányozásáért, számozta a barlang különböző osztályát és egy igen jeles alaprajzot is készített.” A hálás utókor többek között Orbán e művének, *A Székelyföld leírása* című hatkötetes sorozatnak az elismeréséül nevezte el Székelyföld e barlangját az íróról, 1931-ben.

**Babinszki Edit**

(Megjelent az *Élet és Tudomány* 2020/5. számában.)

### **Vész idején menhely**

*„... e barlang, mely ma csak gyönyörködtet, hajdan védett is, mert meglevén erődítve, biztos védhelye volt a szomszéd faluk lakosainak. Birtoka és használata felett sokat is perlekedett Vargyas Almással: míg nem 1637-ben az udvarhelyi derékszéknek egy ítélete azt Almásnak nem adja. E végzés az almásiak által lerontott védfalakat újból felépíttetni rendeli, fennhagyván a vargyasiaknak is azon jogát, hogy vész idején mint menhelyet szintén használhassák. ...*

*A barlangba jutás nem mondható kényelmesnek mert egy ideig sziklához támasztott rozszant létrán, azután pedig léptek által sikított meredeken emelkedő ösvényen lehet sziklaélekbe kapaszkodva felmászni; nem teljesen mentesítve a lezuhanás veszélyeitől; mi mutatja, hogy midőn azon létrát a barlangba menekültek felvonták, akkor oda ellenség még közelíteni sem tudhatott; de nemcsak a megközelíthetlenség biztosítja e védhelyet, hanem azon, a barlang száját átölelő lőréses fal is, melyen csak keskeny kapu vezet át, s melynek minden irányba szolgáló lőrésin át lenyilazhatták és lelövöldözhatték az ostromot megkísérteni eléggé merész ellenséget. ...*

*A még most is ölnél magasabb védfalakba vágott szűk ajtó, oly terjedelmű előterembe vezet, hol könnyen elférhetne ezer ember, egy roppant egyházhoz hasonló üregbe, melynek szikla kupoláját a természet alkotta. Sötét folyosók titkos menetei nyílnak e nagyszerű előterembe, honnan baljós-latu zszibongás, s oly nyöszörgő hangok hallatszanak, mintha a néphit szerint e barlangot lakó törpék takarodnának tova az ember közeledtére, mintha a sötétség démonai zúdultak volna fel a vilá-gosságot kereső, és azt terjesztő ember láttára, s ugyancsak a sötétség lakói művelik azon baljós-latu zajt, mert ottan a denevérek százezrei tanyáznak; egy-egy kiszálló s a termet körülröpkedő előőrsük hirt viszen az ember közeledtéről, s ők ösztönszerűleg huzódnak el, vést sejtve, a barlang távolibb osztályaiba. ...*

*A barlang előtermét, s az ezzel két főfolyosó által egybefüggő első osztályt elhagyva, majd szűk folyosóvá szorul, majd ismét tekintélyes termékké tágosul; most egyenesen megy, majd felhág és lelejt; talaja most sima, majd szikla darabok által van előntve, falai és fölepe a felolvadt mészkő lerakodványának fehér leplével van bevonva, mely a fáklyák fényénél ragyogóan tündököl, sok helytt szépidomu csüngvények (stalaktitok) ékítik a szikla-kupolák kongó üreit. A 9-ik számú teremben van az ugynevezett Függőkő, egy a fölephez tapadott nagy szikla-darab, mely alatt csak meghajolva lehet áthaladni. Ha ez megunva függő helyzetét egyszer lezuhanna, egészen eltorlászolhatná a tovább hatolhatás utját, mikor aztán a barlangnak igen érdekes belső része is el lenne zárva.*

*A talaj hihetőleg felülről leomladozott nagy kövekkel van borítva, melyek denevér ganéjjal lévén előntve, annyira sikok, hogy igen bajos azokon lépdelni; sok helyen félelmes szikla chaoszon kell meredeken lelejtteni, más helytt pedig szikla élékbe kapaszkodva felmászni, úgy hogy csak gyakorlott mászók képesek áthatolni. Ezen lelejtés és felhágás ellene mond azon feltevésnek, mintha a barlangot az ide fakadott Vargyas pataka mosta volna ki, mert a víz nem bir tulajdonnal, hogy fel és le is folyhasson, s ellene mond ezen elméletnek az is, hogy a barlang befele több száz lábbal van felül a Vargyas színvonalán; hanem képezték azt a szikláiban lévő többforásoknak mészkövet felolvasztó lefolyásai, mely forrásokból egy még most is megvan a barlang legvégső osztályzatában.”*

(Részlet Orbán Balázs könyvéből)